

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

કર્ણાટક પોન બ્રોકર્સ એસોસિએશન અને અન્ય

વિરુદ્ધ

કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય

ઓક્ટોબર ૨૯, ૧૯૯૮

[એસ.પી. ભરુચા અને કે. વેંકટસ્વામી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

વેચાણ વેરો:

કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭, કલમો ૨(એફ-૨), (કે) અને (ટી) – તામિલનાડુ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૯, કલમો ૨(ડી), (જી) અને (એન) – 'ડીલર' અને 'બિઝનેસ' – અર્થ અને વ્યાપ – ગીરો મૂકનાર વ્યક્તિ ગીરો મુકેલી વસ્તુઓ છોડાવવામાં કસૂરવાર ઠરે ત્યારે વૈધાનિક હરાજી કરનાર મારફત વસ્તુઓ/માલનું વેચાણ કરાવતા પોનબ્રોકર્સ (ગંજાવર ધીરધાર

કરનારા) – ઠેરવવામાં આવ્યું કે, આવી પ્રવૃત્તિઓ "ડીલર" ની વ્યાખ્યા તેમજ "બિઝનેસ" ની વ્યાખ્યાને સંતોષે છે – તેથી, પોનબ્રોકર્સ આવા વેચાણ પર વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર છે – વધુમાં ઠેરવવામાં આવ્યું કે, આવા કેસોમાં ગીરો મૂકનાર કે વૈધાનિક હરાજી કરનાર પૈકી કોઈ પણ વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર ડીલર નથી – વેચાણ – પોનબ્રોકર – દેવા સંબંધી કાયદા – કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૬૧, કલમો ૨(૭), ૩, ૭, ૧૧ અને ૧૨ – કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ રુલ્સ, ૧૯૬૬, રુલ ૨૦ – તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૩૯, કલમો ૨(૬), ૩, ૭, ૧૧ અને ૧૨ – તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ રુલ્સ, ૧૯૪૩, રુલ ૧૨ – કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટ, ૧૮૭૨, કલમો ૧૭૨ અને ૧૭૩ થી ૧૭૭.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો:

શબ્દ "પોનબ્રોકર" – તેનો અર્થ – કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨(૭) અને તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૨(૬) ના સંદર્ભમાં.

શબ્દો "ડીલર" અને "બિઝનેસ" – તેનો અર્થ – કર્ણાટક અને તામિલનાડુના જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ્સના સંદર્ભમાં.

હાલની અપીલોમાં સંકળાયેલો પ્રશ્ન એ હતો કે, ન છોડાવેલી વસ્તુઓ/માલનું વેચાણ કરાવતા પોનબ્રોકર, તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૪૩ અને તે હેઠળના નિયમો સાથે વંચાતા તામિલનાડુ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૯ ના અર્થમાં તેમજ કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ અને તે હેઠળના નિયમો સાથે વંચાતા કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ ના અર્થમાં "બિઝનેસ" ચલાવતા હતા કે નહીં. બંને રાજ્યોના પોનબ્રોકર એક્ટ્સની જોગવાઈઓ મોટે ભાગે સમાન હતી.

અપીલકર્તાઓ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પોનબ્રોકર્સ વસ્તુઓ ગીરો રાખીને નાણાં ધીરતા હોય છે અને તેઓ માલની ખરીદી અને/અથવા વેચાણના વ્યવસાયમાં રોકાયેલા નથી; વસ્તુઓનું ગીરો બેલર (થાપણ મૂકનાર) અને બેઈલી (થાપણ રાખનાર) ના સંબંધો રચે છે અને તેથી તેમના સંબંધોનું નિયમન કરતી કલમો અથવા અન્ય વૈધાનિક જોગવાઈઓથી વિપરીત મિલકત વેચવાનો તેમને કોઈ હક નથી; વસ્તુ છોડાવવામાં ગીરો મૂકનારની કસૂરના કારણે થયેલા વેચાણમાં, હરાજી કરનારને વિક્રેતા ગણવો જોઈએ અને તે વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર હોવો જોઈએ, પોનબ્રોકરને નહીં; નિયમો હેઠળ પોનબ્રોકર પોતે હરાજીમાં બોલી લગાવવા હકદાર હોવાથી, વધુમાં વધુ સદર વેચાણ પોનબ્રોકરના મુખ્ય વ્યવસાયને માત્ર આનુષંગિક ગણી શકાય જે વેચાણ વેરાને આકર્ષિત કરતું નથી; અને હરાજી કરનાર મારફત ગીરો મુકેલી

વસ્તુઓના નિકાલની વૈધાનિક પદ્ધતિ એ પોનબ્રોકર દ્વારા ખરીદનારને માલના સામાન્ય મિલકત હકોની તબદીલી સમાન નથી.

સામાવાળા રાજ્યો દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જાહેર હરાજી મારફત ગીરો મુકેલી વસ્તુઓનો નિકાલ કરવામાં વેચાણની હકીકતને નકારી શકાય નહીં; ગીરો મૂકનાર વસ્તુ છોડાવવામાં નિષ્ફળ જાય ત્યારે જાહેર હરાજી મારફત વસ્તુઓને વેચાણ માટે લાવવાનો હક 'પોનબ્રોકર' પાસે રહે છે અને તે પોનબ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક છે; અને 'બિઝનેસ' ના ખ્યાલમાં ન છોડાવેલા માલને વેચવાના આનુષંગિક હક સાથે પોનબ્રોકરના વ્યવસાયનો સમાવેશ થાય છે અને આ હકીકતો પર હરાજી કરનારને તેના પર વેરો લાદવા માટે વિકેતા ગણી શકાય નહીં.

અપીલો ફગાવી દેતા, આ કોર્ટે

ઠેરવ્યું: ૧.૧. પોનબ્રોકર એ એવી વ્યક્તિ છે જે લોન માટે માલ અને જંગમ મિલકત ગીરો રાખવાનો વ્યવસાય કરે છે. વ્યાજ અને અન્ય સ્વીકાર્ય આનુષંગિક ખર્ચ સાથે ધીરેલા નાણાંની ચુકવણી પર, પોનબ્રોકર ગીરો મુકેલી

વસ્તુઓ પરત કરવા પાત્ર છે. કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટ, ૧૮૭૨ ની કલમો ૧૭૨ અને ૧૭૩ થી ૧૭૭, કાર્ટાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ, ૧૮૬૧ ની કલમો ૨(૭), ૩, ૭, ૧૧ અને ૧૨, કાર્ટાટક પોનબ્રોકર્સ રુલ્સના રુલ ૨૦ અને કાર્ટાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૮૫૭ ની કલમ ૨(એફ-૨), (કે) અને (ટી) દર્શાવે છે કે ગીરો મૂકનાર નિયત સમયગાળામાં અથવા કાયદાકીય રીતે મળેલા ગ્રેસ પિરિયડમાં અથવા હરાજી કરનાર મારફત ગીરો મુકેલી વસ્તુનું વેચાણ થાય તે પહેલાં તેને છોડાવી શકે છે. જો કે, એકવાર વસ્તુ વેચાણ માટે લાવવામાં આવે અને વેચાઈ જાય, પછી ગીરો મૂકનાર ગીરો મુકેલી વસ્તુ પરનો પોતાનો હક ગુમાવશે કારણ કે સદર વસ્તુ પરનો સામાન્ય મિલકત હક ખરીદનારને તબદીલ થાય છે.

૧.૨. પોનબ્રોકર પાસે ગીરો મુકેલા માલ પર વિશેષ મિલકત હકો હોય છે, જે માલને માત્ર રોકી રાખવાના હક કરતાં ઉચ્ચ છે પરંતુ માલ પરના સામાન્ય મિલકત હક કરતાં ઓછો છે. ગીરો મૂકનાર ગીરો મૂકતી વખતે ગીરો રાખનારને માત્ર ગીરો પરનો વિશેષ હક જ તબદીલ કરતો નથી પરંતુ મંજૂર થયેલા હરાજી કરનાર મારફત જાહેર હરાજી દ્વારા ગીરો વસ્તુના વેચાણમાં પરિણમતી વસ્તુ ન છોડાવવાની સ્થિતિમાં ગીરો પરનો સામાન્ય મિલકત હક તબદીલ કરવાનો પોતાનો હક પણ સોંપે છે. તેથી, તે ગીરો રાખનાર છે જે ગીરો પર માત્ર સંપૂર્ણ વિશેષ મિલકત હક જ ધરાવતો નથી પરંતુ ગીરોમાં સર્વાર્થ સામાન્ય મિલકત હિત પણ ધરાવે છે, શરત એ છે કે તે એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો

અનુસાર જાહેર હરાજી દ્વારા ગીરો વસ્તુ વેચાણ માટે લાવવાના કિસ્સામાં જ તે સામાન્ય મિલકત તબદીલ કરી શકે છે.

બાગલ કોટ સિમેન્ટ કંપની વિરુદ્ધ મૈસૂર રાજ્ય, [૧૯૭૬] ૧ એસ.સી.સી. ૩૩૬, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

કંદુલા રાધાકૃષ્ણ રાવ વિરુદ્ધ મદ્રાસ પ્રાંત, (૧૯૫૨) ૩ એસ.ટી.સી., ૧૨૧ (મદ્રાસ) મંજૂર રાખવામાં આવેલ.

૧.૩. મંજૂર થયેલા હરાજી કરનાર દ્વારા જાહેર હરાજી મારફત ન છોડાવેલા માલના વેચાણમાં, ગીરો રાખનાર જે માલ પર નિયંત્રણ અથવા કબજો ધરાવે છે અને જેને માલમાં સામાન્ય મિલકત અને માલની માલિકી તબદીલ કરવાની વૈધાનિક સત્તા આપવામાં આવી હતી, તે વિક્રેતા છે અને જેમ કે, બંને રાજ્યોના જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ "ડીલર" ની વ્યાખ્યાને સંતોષે છે. આ નિષ્કર્ષ "પોનબ્રોકર" ની વ્યાખ્યા દ્વારા વધુ મજબૂત બને છે. "પોનબ્રોકર" ની વ્યાખ્યાનું સ્પષ્ટીકરણ એવું ધારે છે કે દરેક વ્યક્તિ જે માલ અથવા જંગમ મિલકતની ખરીદી અથવા વેચાણ માટે દુકાન રાખે છે અને જે માલ અને જંગમ મિલકત ખરીદે છે અને તેના પર કોઈ નાણાં ચૂકવે છે અથવા ધીરે છે, તેવા કરાર અથવા સમજૂતી

સાથે અથવા તે હેઠળ કે જે વ્યક્ત અથવા ગર્ભિત હોય કે માલ અથવા જંગમ મિલકત પાછળથી કોઈ પણ શરતો પર ફરીથી ખરીદી શકાય છે, તે મુખ્ય કલોઝના અર્થમાં "પોનબ્રોકર" છે. પ્રશ્નમાં રહેલી પોનબ્રોકરની પ્રવૃત્તિઓ "બિઝનેસ" ની વ્યાખ્યાને પણ સંતોષશે. ગીરો મુકેલા માલના વેચાણમાં વેચાણ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં તેને છોડાવવા સિવાય ગીરો મૂકનારની કોઈ ભૂમિકા જ નથી. તેથી, વ્યવહારના સંદર્ભમાં તેને વિકેતા ગણી શકાય નહીં.

બાગલ કોટ સિમેન્ટ કંપની વિરુદ્ધ મૈસૂર રાજ્ય, [૧૯ screen ૭૬] ૧ એસ.સી.સી. ૩૩૬ અને મેમ્બર, બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ, વેસ્ટ બેંગોલ વિરુદ્ધ કંટ્રોલર ઓફ સ્ટોર્સ, ઇસ્ટર્ન રેલવે, ૭૪ એસ.ટી.સી. ૫, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

૧.૪. હરાજી કરનારને ટર્નઓવર પર વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર વિકેતા ગણી શકાય નહીં કારણ કે વર્તમાન કેસોની હકીકતોમાં હરાજી કરનારની ભૂમિકા ખૂબ જ મર્યાદિત છે અને તે પોનબ્રોકરના નિયંત્રણ હેઠળ નથી. તેના બદલે હરાજી કરનાર સંબંધિત સત્તાધિકારીઓના નિયંત્રણ હેઠળ છે જેમણે તેને હરાજી કરનાર તરીકે મંજૂરી આપી છે. તેથી, અપીલકર્તાઓની એ દલીલ કે પ્રશ્નમાં રહેલા વ્યવહારોમાં હરાજી કરનારને વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર ઠેરવવો જોઈએ, તે ફગાવી દેવામાં આવે છે.

ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ વિરુદ્ધ શ્રી દયાનંદ કોર્પોરેશન, ૨૧ એસ.ટી.સી. ૩૪૬ (મદ્રાસ), મંજૂર રાખવામાં આવેલ.

૧.૫. અપીલકર્તાઓની એ વધુ દલીલ કે ન છોડાવેલા માલના વેચાણમાં બોલી લગાવવાની અને ખરીદવાની સ્વતંત્રતા હોવાથી પોનબ્રોકરને "વિક્રેતા" ગણી શકાય નહીં કારણ કે તે પોતાની જાતને માલ વેચી શકે નહીં, તે ગેરસમજભરી છે કારણ કે આવી પરિસ્થિતિમાં પોનબ્રોકર બેવડી ભૂમિકા ભજવે છે – એક પોનબ્રોકર તરીકે અને બીજી વ્યક્તિગત સ્વયં તરીકે. તેથી, પ્રવર્તમાન કેસોની હકીકતો અને સંજોગોમાં પોનબ્રોકરને માલના વિક્રેતા ગણી શકાય નહીં અને તેથી સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ તે "ડીલર" નથી, તે દલીલ ઇગાવી દેવાની રહેશે.

એલ.એસ. ચંદ્રમૌલી વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય, ૧૮ એસ.ટી.સી. ૩૨૫ (મદ્રાસ), મંજૂર રાખવામાં આવેલ.

૧.૬. તદુપરાંત, હવે એ સુસ્થાપિત છે કે મુખ્ય વ્યવસાયને આનુષંગિક કે સહાયક કોઈપણ પ્રવૃત્તિ પણ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ "બિઝનેસ" ની વ્યાખ્યામાં આવશે અને તેથી, ન છોડાવેલા માલનું વેચાણ પોનબ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક હોવાથી તેના પર વેચાણ વેરો લાગશે નહીં, તે દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં.

લક્ષ્મણ પ્રસાદ વિરુદ્ધ રહમત અલી, [૧૯૬૭] ૨ એસ.સી.આર. ૨૩૩; બાલકૃષ્ણ ગુપ્તા વિરુદ્ધ સ્વદેશી પોલીટેક્સ લિમિટેડ, [૧૯૮૫] ૨ એસ.સી.સી. ૧૬૭; ચૌરંગી સેલ્સ બ્યુરો (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સી.આઇ.ટી., [૧૯૭૨] ૩ એસ.સી.સી. ૧૯૬; પ્રોવિન્શિયલ ગવર્નમેન્ટ ઓફ મદ્રાસ વિરુદ્ધ મુદ્દુકુરુ મુનિ રત્નમ ચેટ્ટી, ૪ એસ.ટી.સી. ૨૯૬ અને ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ વિરુદ્ધ એ.આર.એસ. તિરુમેનીનાથ નાડાર, ૨૧ એસ.ટી.સી. ૧૮૪ (મદ્રાસ), જુદા પાડેલ છે.

બેંક ઓફ બિહાર વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, [૧૯૭૨] ૩ એસ.સી.સી. ૧૯૬, નો ઉલ્લેખ કરાયેલ છે.

૨. તેથી, એવું ઠેરવવું પડશે કે ગીરો મૂકનાર દ્વારા કરવામાં આવેલી

કસૂરના કારણે જાહેર હરાજી મારફત વસ્તુઓના વેચાણ પર પોનબ્રોકર્સ વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર છે તેવું ઠેરવતા હાઈકોર્ટના પડકારાયેલા ચુકાદાઓ સાચો કાયદો પ્રસ્થાપિત કરે છે અને તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એસોસિએશન વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય, ૯૪ એસ.ટી.સી. ૨૪૩ (કર્ણાટક) (ડી.બી.) અને મદ્રાસ પોનબ્રોકર્સ એસોસિએશન વિરુદ્ધ તામિલનાડુ રાજ્ય, ૯૮ એસ.ટી.સી. ૪૫૭ (મદ્રાસ) (ડી.બી.), બંને રાજ્યોમાં આવેલ.

સિવિલ અપીલ હુકમત: સિવિલ અપીલ નંબર્સ ૭૩૨૧-૭૩૨૭/૧૯૯૫.

સાથે

સિવિલ અપીલ નંબર્સ ૯૨૯૭-૯૨૯૮/૧૯૯૫, ૯૪૮૨/૧૯૯૫,
૧૮૦૦/૧૯૯૬, ૬૮૯૪-૬૮૯૫/૧૯૯૬, ૭૬૮૩/૧૯૯૬,

૧૧૨૯૩/૧૯૯૫.

૧૯૯૨ ના ડબલ્યુ.એ. નંબર્સ ૧૭૧૦-૧૧ અને ૧૭૮૪-૮૮ માં કર્ણાટક હાઈકોર્ટના તા. ૨૬/૧૧/૯૨ અને ૦૪/૧૨/૯૨ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

ઉપસ્થિત પક્ષકારો તરફે દુષ્યંત દવે, કે. પરાશરન, ટી.એલ.વી. અચ્ચર, એસ.આર. સેઠિયા, કે.કે. મણિ, કે. રામ કુમાર, ટી.વી.એસ.એન. ચારી, એમ.એ. ચિત્રાસ્વામી, એસ. શ્રીનિવાસન, એમ. વીરપ્પા અને વી. કૃષ્ણમૂર્તિ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ કે. વેંકટસ્વામી દ્વારા આપવામાં આવેલ. આ તમામ અપીલોમાં વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો સામાન્ય પ્રશ્ન એ છે કે જ્યારે કોઈ પોન-બ્રોકર ગીરો મૂકનારની કસૂરના કારણે (વૈધાનિક) હરાજી કરનાર મારફત ન છોડાવેલી વસ્તુઓ/માલનું વેચાણ કરાવે છે, ત્યારે તે સ્ટેટ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ અને સ્ટેટ પોનબ્રોકર્સ એક્ટ અને નિયમોના અર્થમાં 'ડીલર' છે અને 'બિઝનેસ' ચલાવે છે કે નહીં.

ઉપરોક્ત પ્રશ્નની વિચારણા તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ એક્ટ અને નિયમો સાથે વંચાતા તામિલનાડુ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની જોગવાઈઓ તેમજ કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ અને નિયમો સાથે વંચાતા કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટના સંદર્ભમાં કરવાની રહેશે. અમે એ સ્પષ્ટ કરી શકીએ કે બંને સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ્સ અને પોનબ્રોકર્સ એક્ટની સંબંધિત જોગવાઈઓ મોટે ભાગે સમાન છે અને સુવિધા માટે અહીં દર્શાવેલી જોગવાઈઓ કર્ણાટક એક્ટ્સની જોગવાઈઓ છે.

બાર સમક્ષ રજૂ કરાયેલી દલીલોમાં પ્રવેશતા પહેલા, કેટલીક મૂળભૂત પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતો જણાવવી જરૂરી છે.

'પોન-બ્રોકર' એ એવી વ્યક્તિ છે જે લોન માટે માલ અને જંગમ મિલકત ગીરો રાખવાનો વ્યવસાય કરે છે. વ્યાજ અને અન્ય સ્વીકાર્ય આનુષંગિક ખર્ચ સાથે ધીરેલા નાણાંની ચુકવણી પર, પોન-બ્રોકર ગીરો મુકેલી વસ્તુઓ પરત કરવા પાત્ર છે. એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો હેઠળ, પોન-બ્રોકરે પોન-બ્રોકરનો વ્યવસાય ચલાવવા માટે લાઇસન્સ મેળવવું પડે છે. તદુપરાંત,

તેણે નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત કર્યા મુજબ વિવિધ ખાતાવહીઓ, રજિસ્ટરો અને રેકૉર્ડ્સ જાળવવાના રહે છે. કાયદાકીય રીતે મંજૂર કરાયેલા ગ્રેસ પિરિયડ અને નિયત સમયમાં ગીરો મૂકનાર ગીરો મુકેલી વસ્તુઓ છોડાવવામાં નિષ્ફળ જાય તેવા કિસ્સામાં, પોન-બ્રોકર એક્ટ હેઠળ નિર્ધારિત નિયમો અનુસાર ચોજાયેલી જાહેર હરાજીમાં ગીરો મુકેલી વસ્તુઓ વેચાણ માટે લાવવા સ્વતંત્ર છે. જાહેર હરાજી દ્વારા આવું વેચાણ માત્ર મંજૂર કરાયેલા હરાજી કરનાર મારફત અને નિયમોમાં દર્શાવેલી પદ્ધતિ અનુસાર જ થવું જોઈએ. પોન-બ્રોકરને આવી જાહેર હરાજીમાં બોલી લગાવવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી છે.

સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓ હવે નોંધી શકાય છે.

રાજ્યો દ્વારા પોન-બ્રોકર્સ એક્ટ ઘડવામાં આવ્યો તે પહેલાં, ગીરો/પોનના વ્યવહારો ઈન્ડિયન કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થતા હતા. કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટનું પ્રકરણ IX ગીરોના બેઈલમેન્ટ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૧૭૨ 'pledge' (ગીરો), 'pawner' (ગીરો મૂકનાર) અને 'pawnee' (ગીરો રાખનાર) ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે :—

> "દેવાની ચુકવણી અથવા વચનના પાલન માટે સુરક્ષા તરીકે માલના બેઈલમેન્ટને "pledge" કહેવામાં આવે છે. આ કિસ્સામાં બેઈલરને "pawner" કહેવામાં આવે છે. બેઈલીને "pawnee" કહેવામાં આવે છે."

કલમો ૧૭૩ થી ૧૭૬ ગીરો રાખનારના વિવિધ હકો સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૧૭૭ કસૂરવાર ગીરો મૂકનારના વસ્તુ છોડાવવાના હક સાથે સંબંધિત છે.

કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટમાં ગીરો સંબંધિત જોગવાઈઓ ઉપરાંત, રાજ્યો દ્વારા પોન-બ્રોકર્સના વ્યવસાયને નિયંત્રિત અને મોનિટર કરવા માટે તેના સંબંધમાં એક અલગ કાયદો લાવવો જરૂરી જણાયો હતો. તે અનુસાર, પોનબ્રોકર્સ એક્ટ ઘડવામાં આવ્યો. પોનબ્રોકર્સ એક્ટ પોન-બ્રોકરનો વ્યવસાય કઈ રીતે ચલાવવો જોઈએ અને ગીરો મૂકનાર તથા ગીરો રાખનારના હકો અને જવાબદારીઓ કઈ રીતે સમાયોજિત અને પતી જવી જોઈએ તેની વિગતો પૂરી પાડે છે.

કર્ણાટક પોનબ્રોકર્સ એક્ટ (જે હવે પછી 'એક્ટ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૨(૭) માં પોન-બ્રોકરને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે:-

> "પોન-બ્રોકર" એટલે એવી વ્યક્તિ જે લોન માટે માલ અને જંગમ મિલકત ગીરો રાખવાનો વ્યવસાય કરે છે;

> સ્પષ્ટતા-દરેક વ્યક્તિ જે માલ અથવા જંગમ મિલકતની ખરીદી અથવા વેચાણ માટે દુકાન રાખે છે અને જે માલ કે જંગમ મિલકત ખરીદે છે અને તેના પર કોઈ નાણાં ચૂકવે છે અથવા ધીરે છે, વ્યક્ત અથવા ગર્ભિત એવા કરાર અથવા સમજૂતી સાથે અથવા તે હેઠળ કે માલ અથવા જંગમ મિલકત પાછળથી કોઈ પણ શરતો પર ફરીથી ખરીદી શકાય છે, તે આ કલોઝના અર્થમાં પોનબ્રોકર છે."

કલમ ૩ પોન-બ્રોકર માટે લાઇસન્સ મેળવવું ફરજિયાત બનાવે છે. કલમ ૭ પોન-બ્રોકરને ગીરો રાખતી વખતે ગીરો મૂકનારને એક ટિકિટ આપવાનો નિર્દેશ આપે છે. કલમ ૧૧, જે એક મહત્વની કલમ છે, તે ગીરો છોડાવવા સંબંધિત છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:-

> "૧૧. ગીરો છોડાવવો (૧) દરેક ગીરો તે ગીરો મૂક્યાના દિવસ સિવાયના એક વર્ષની અંદર છોડાવી શકાશે; અને તે મુક્તિના વર્ષમાં પંદર દિવસનો ગ્રેસ પિરિયડ ઉમેરવામાં આવશે જે દરમિયાન દરેક ગીરો (જો મુક્તિના

સમયગાળામાં ન છોડાવ્યો હોય તો) છોડાવી શકાતો રહેશે.

> (૨) દસ રૂપિયાથી વધુ ન હોય તેવી રકમ માટે ગીરો મુકેલી વસ્તુ, જો મુકિતના સમયગાળા અને ગ્રેસ પિરિયડની અંદર છોડાવવામાં ન આવે, તો ગ્રેસ પિરિયડના અંતે તે પોનબ્રોકરની સંપૂર્ણ મિલકત બની જશે.

> (૩) દસ રૂપિયાથી વધુની રકમ માટે ગીરો મુકેલી વસ્તુ, ભલે મુકિતનો સમયગાળો અને ગ્રેસ પિરિયડ પૂરો થઈ ગયો હોય, આ એક્ટમાં જોગવાઈ કર્યા મુજબ તેનો નિકાલ ન થાય ત્યાં સુધી છોડાવી શકાતી રહેશે.

> સ્પષ્ટતા-જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચેનો કરાર એક વર્ષ કરતાં વધુ લાંબો મુકિતનો સમયગાળો પૂરો પાડે છે, ત્યાં સબ-સેક્શન (૧), (૨) અને (૩) ની જોગવાઈઓ એવી રીતે વાંચવામાં અને સમજવામાં આવશે જાણે કે તેમાં રહેલા એક વર્ષના સમયગાળાના સંદર્ભોના સ્થાને આવા લાંબા સમયગાળાના સંદર્ભો મૂકવામાં આવ્યા હોય."

એક્ટની કલમ ૧૨ ગીરોના વેચાણ અને વેચાણ બુકના નિરીક્ષણ સાથે સંબંધિત છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:-

> "ગીરોનું વેચાણ અને વેચાણ બુકનું નિરીક્ષણ. (૧) દસ રૂપિયાથી વધુની રકમ માટે ગીરો મુકેલી વસ્તુનો જ્યારે પોનબ્રોકર દ્વારા નિકાલ કરવામાં આવે, ત્યારે તેનો નિકાલ હરાજી દ્વારા વેચાણથી જ કરવામાં આવશે અન્યથા નહીં, અને વેચાણ નિર્ધારિત નિયમો અનુસાર ચલાવવામાં આવશે.

> (૨) પોનબ્રોકર સબ-સેક્શન (૧) હેઠળ યોજાયેલી જાહેર હરાજી દ્વારા વેચાણમાં પોતાની પાસે ગીરો મુકેલી વસ્તુ માટે બોલી લગાવી શકે છે અને ખરીદી શકે છે; અને આવી ખરીદી પર તે સદર ગીરોનો સંપૂર્ણ માલિક બનશે.

> (૩) જાહેર હરાજી પછીના ત્રણ વર્ષની અંદર કોઈપણ સમયે, પોન-ટિકિટ ધારક કાં તો પોનબ્રોકરની બુકમાં અથવા નિર્ધારિત હરાજીના આવા કેટલોગમાં વેચાણ સંબંધિત એન્ટ્રીનું નિરીક્ષણ કરી શકે છે.

> (૪) (એ) જ્યાં આવા નિરીક્ષણ પર અથવા અન્યથા ગીરો વસ્તુ લોનની રકમ અને વેચાણના સમયે બાકી વ્યાજ અને ખર્ચ કરતાં વધુ રકમમાં વેચાઈ હોવાનું જણાય, તો પોનબ્રોકર વેચાણના ત્રણ વર્ષની અંદર માંગણી કરવામાં આવ્યે, વેચાણના જરૂરી ખર્ચ અને શુલ્ક બાદ કર્યા પછી વધારાની રકમ પોન-ટિકિટ ધારકને ચૂકવશે.

> (બી) જો આવી માંગણી પર એવું જણાય કે ગીરો વસ્તુના વેચાણમાં વધારાની રકમ મળી છે પરંતુ આવા વેચાણના બાર મહિના પહેલાં અથવા પછી તે જ વ્યક્તિની અન્ય ગીરો વસ્તુ અથવા વસ્તુઓના વેચાણમાં ખાધ આવી છે,

તો પોનબ્રોકર વધારાની રકમ સામે ખાધને સેટ ઓફ કરી શકે છે અને સદર સેટ ઓફ પછી માત્ર બાકી રહેતી રકમ, જો કોઈ હોય તો, ચૂકવવા પાત્ર રહેશે."

આગલી સંબંધિત જોગવાઈ કાર્પોરેટ પોનબ્રોકર્સ રુલ્સનો રુલ ૨૦ રહેશે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :—

> "૨૦. ગીરોની હરાજીની પ્રક્રિયા. ગીરોની જાહેર હરાજી દ્વારા વેચાણની પ્રક્રિયા નીચે મુજબ રહેશે:—

> (૧) વેચાણ લાયસન્સિંગ ઓથોરિટી દ્વારા અથવા મની લેન્ડર્સ અને પોન-બ્રોકર્સના ઇન્સ્પેક્ટર પાસેથી મંજૂર કરાયેલા હરાજી કરનાર દ્વારા ચલાવવામાં આવશે.

> (૨) હરાજી કરનાર—

> (૧) તમામ ગીરો વસ્તુઓને જાહેર પ્રદર્શન માટે ખુલ્લી રાખશે;

> (૨) હરાજીમાં વેચવાની ગીરો વસ્તુઓનો એક કેટલોગ નીચેની વિગતો છાપીને તૈયાર કરશે:—

> (એ) સંબંધિત પોન-બ્રોકરનું નામ, વ્યવસાયનું સ્થળ અને લાઇસન્સ

નંબર;

> (બી) લોનની તારીખ;

> (સી) ગીરો બુકમાં ગીરોનો નંબર;

> (ડી) વસ્તુનું સંપૂર્ણ અને વિગતવાર વર્ણન (દાગીનાના કિસ્સામાં વજન નોંધવું);

> (ઈ) ગીરો મૂકનારનું નામ અને સરનામું; અને

> (એફ) વેચાણની તારીખ, સમય અને સ્થળ;

> (૩) છાપેલા કેટલોગની એક નકલ પોન-બ્રોકરના વ્યવસાયના સ્થળે લગાડીને અને ઈચ્છુક બોલી લગાવનારાઓ વચ્ચે નકલો વહેંચીને તેનો પ્રચાર કરશે;

> (૪) વેચાણ માટે નક્કી કરેલી તારીખના ઓછામાં ઓછા એક અઠવાડિયા પહેલાં મોકલશે:—

> (એ) જ્યાં હરાજી યોજાવાની છે તે પરિસર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા પોલીસ સ્ટેશનને છાપેલા કેટલોગની બે નકલો, એક નકલ પોલીસ સ્ટેશનના નોટિસ બોર્ડ પર લગાવવા માટે અને બીજી નકલ પોલીસ સ્ટેશનના રેકૉર્ડ માટે;

> (આર) જ્યાં હરાજી યોજાવાની છે તે પરિસર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા

લાયસન્સિંગ ઓથોરિટીને છાપેલા કેટલોગની બે નકલો, એક નકલ તેમની ઓફિસના નોટિસ બોર્ડ પર લગાવવા માટે અને બીજી નકલ રેકૉર્ડ માટે;

> (બી) સંબંધિત પોનબ્રોકરના વ્યવસાયના સ્થળ પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા પોલીસ સ્ટેશન અથવા દરેક પોલીસ સ્ટેશનને સદર પોલીસ સ્ટેશનમાં રેકૉર્ડ માટે છાપેલા કેટલોગની એક નકલ; અને

> (સી) કોઈપણ કિસ્સામાં, સંબંધિત પોનબ્રોકરના વ્યવસાયના સ્થળો અને વેચાણના સ્થળ અથવા સ્થળો પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા દરેક પોલીસ સ્ટેશનને આવી હરાજી અને હરાજીની તમામ આગામી તારીખો તથા મુલતવી રાખવા અંગે જાણ કરશે;

> (પ) વેચાણ માટે નક્કી કરેલી તારીખના ઓછામાં ઓછા એક અઠવાડિયા પહેલાં રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટ દ્વારા ગીરો મૂકનારને છાપેલા કેટલોગની એક નકલ મોકલશે.

> (૩) કેટલોગમાં દરેક પોનબ્રોકરની ગીરો વસ્તુઓ લાયસન્સિંગ ઓથોરિટી અથવા મની લેન્ડર્સ અને પોનબ્રોકર્સના ઇન્સ્પેક્ટર્સ દ્વારા મંજૂર કરાયેલા અખબારમાં વેચાણની સૂચના આપતા અન્ય કોઈપણ પોનબ્રોકરની ગીરો વસ્તુઓથી અલગ રહેશે, જેમાં નીચેની વિગતો પણ આપવામાં આવશે:

> (એ) પોનબ્રોકરનું નામ અને વ્યવસાયનું સ્થળ; અને

> (બી) જે મહિનામાં વસ્તુઓ ગીરો મૂકવામાં આવી હતી તે મહિના.

> (જ) જ્યાં પોનબ્રોકર પોતે વેચાણમાં બોલી લગાવે છે, ત્યાં હરાજી કરનાર તે જ સ્કેલ પર અન્ય વ્યક્તિઓની બોલી જે રીતે લે છે તે સિવાયના અન્ય કોઈ સ્વરૂપમાં બોલી લેશે નહીં, અને હરાજી કરનાર પોનબ્રોકરના નામે કોઈ વસ્તુ મંજૂર કર્યે તરત જ ખરીદનાર તરીકે પોનબ્રોકરનું નામ સંભળાય તે રીતે જાહેર કરશે.

> (પ) હરાજી કરનાર, વેચાણ પછી ચોંદ દિવસની અંદર પોનબ્રોકરને કેટલોગની એક પ્રમાણિત નકલ, અથવા તેનો તેટલો ભાગ જે તે પોનબ્રોકરની ગીરો વસ્તુઓ સંબંધિત હોય અને દરેક વસ્તુના વેચાણ માટેના શુલ્ક પણ દર્શાવતો હોય તે પહોંચાડશે.

> (ડ) પોનબ્રોકર હરાજી પછી ઓછામાં ઓછા ત્રણ વર્ષ સુધી આવા દરેક કેટલોગને સાચવી રાખશે."

કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૨(એફ-૨) 'business' ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે;

> "Business" માં સમાવેશ થાય છે –

> (૧) કોઈ પણ વેપાર, વાણિજ્ય કે ઉત્પાદન અથવા વેપાર, વાણિજ્ય કે ઉત્પાદનના સ્વરૂપનું કોઈ પણ સાહસ કે ચિંતા, ભલે આવો વેપાર, વાણિજ્ય, ઉત્પાદન સાહસ કે ચિંતા નફો કે લાભ મેળવવાના હેતુથી ચલાવવામાં આવતી હોય કે ન હોય અને ભલે આવા વેપાર, વાણિજ્ય, ઉત્પાદન, સાહસ કે ચિંતામાંથી કોઈ નફો થાય કે ન થાય; અને

> (૨) આવા વેપાર વાણિજ્ય, ઉત્પાદન, સાહસ કે ચિંતા સાથે સંબંધિત અથવા તેને આનુષંગિક કે સહાયક કોઈ પણ વ્યવહાર."

કલમ ૨(કે) 'dealer' ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

> "૨(કે) "Dealer" એટલે કોઈ પણ વ્યક્તિ જે રોકડેથી અથવા વિલંબિત ચુકવણી માટે, અથવા કમિશન, મહેનતાણું કે અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે સીધી કે અન્યથા ગુડ્સ ખરીદવા, વેચવા, સપ્લાય કરવા કે વિતરણ કરવાનો વ્યવસાય કરે છે, અને તેમાં સમાવેશ થાય છે –"

'sale' ની વ્યાખ્યા કલમ ૨(ટી) માં જોવા મળે છે. સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:—

> "૨(ટી) "Sale" તેના તમામ વ્યાકરણના ફેરફારો અને સજાતીય અભિવ્યક્તિઓ સાથે એટલે કે વેપાર અથવા વ્યવસાય દરમિયાન રોકડેથી અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે એક વ્યક્તિ દ્વારા બીજી વ્યક્તિને ગુડ્સમાં પ્રોપર્ટીની દરેક તબદીલી [મોર્ગેજ, હાયપોથેકેશન, ચાર્જ અથવા પ્લેજ સિવાય], [અને તેમાં સમાવેશ થાય છે,"

ઉપરોક્ત ઉદ્દેશિત જોગવાઈઓનું કાળજીપૂર્વક વાંચન દર્શાવશે કે ગીરો મૂકનાર નિયત સમયગાળામાં અથવા જોગવાઈ કરાચેલા ગ્રેસ પિરિયડમાં અથવા હરાજી કરનાર મારફત ગીરો મુકેલી વસ્તુનું વેચાણ થાય તે પહેલાં તેને છોડાવી શકે છે. જો કે, એકવાર વસ્તુ વેચાણ માટે લાવવામાં આવે અને વેચાઈ જાય, પછી ગીરો મૂકનાર ગીરો મુકેલી વસ્તુ પરનો પોતાનો હક ગુમાવશે કારણ કે સદર વસ્તુ પરનો સામાન્ય મિલકત હક ખરીદનારને તબદીલ થાય છે.

ઉપર વ્યાપકપણે જણાવેલી સામાન્ય હકીકતોના આધારે વિદ્વાન કાઉન્સેલની દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તાઓ વતી શ્રી કે. પરાશરન અને શ્રી ડી.એ. દવે, વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલે અગ્રણી દલીલો રજૂ કરી હતી. કાઉન્સેલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો નીચે મુજબ છે:—

પોન-બ્રોકર્સ નાણાં ધીરનાર તરીકે વસ્તુઓ ગીરો રાખીને નાણાં ધીરે છે. તેઓ માલની ખરીદી અને/અથવા વેચાણના વ્યવસાયમાં રોકાયેલા છે તેમ કહેવું ખોટું છે. વસ્તુઓ ગીરો મૂકવા પર, બેલર અને બેઈલીનો સંબંધ અસ્તિત્વમાં આવે છે અને જેમ કે બેઈલીને તેમના સંબંધોનું નિયમન કરતી કલમો અથવા અન્ય વૈધાનિક જોગવાઈઓથી વિપરીત મિલકત વેચવાનો કોઈ હક નથી. વસ્તુ છોડાવવામાં ગીરો મૂકનારની કસૂરના કારણે જો કોઈ વેચાણ થાય છે, તો હરાજી કરનારને વિક્રેતા ગણવો જોઈએ અને વેચાણ વેરો ચૂકવવાની જવાબદારી માત્ર હરાજી કરનાર પર રહેશે. નિયમો હેઠળ પોન-બ્રોકર પોતાને જ વેચાણમાં બોલી લગાવવાનો હક આપવામાં આવ્યો હોવાથી, તેને વિક્રેતા ગણી શકાય નહીં.

પરિણામે, પોન-બ્રોકરને વેચાણ કરતો ડીલર ગણી શકાય નહીં. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલના જણાવ્યા મુજબ, સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ અને પોનબ્રોકર્સ એક્ટની સંબંધિત જોગવાઈઓના સુમેળભર્યા વાંચન પર, એકમાત્ર સંભવિત નિષ્કર્ષ એ છે કે પોન-બ્રોકર મિલકતનું વેચાણ કરતો ડીલર નથી અને તેથી, તે આવા વેચાણ પર વેચાણ વેરા માટે જવાબદાર નથી. વધુમાં વધુ, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ગીરો મુકેલી વસ્તુઓનું વેચાણ, સંજોગોમાં, પોન-બ્રોકરના મુખ્ય વ્યવસાયને આનુષંગિક ગણવું જોઈએ જે સ્ટેટ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરતું નથી. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે પોનબ્રોકર્સ એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોએ પોન-બ્રોકર્સને હરાજી કરનાર મારફત વેચાણ દ્વારા ગીરો વસ્તુઓનો નિકાલ કરવા સક્ષમ બનાવ્યા છે; તે કોઈપણ રીતે પોન-બ્રોકર દ્વારા ખરીદનારને ગુડ્સમાં સામાન્ય મિલકત હક તબદીલ કરવા સમાન નથી. આગળ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જો એવું માનવામાં આવે કે પોન-બ્રોકરની વિનંતી પર ચલાવવામાં આવેલા ગીરો વસ્તુઓના વેચાણના પરિણામે ખરીદનારને મિલકત તબદીલ થાય છે, તો તે સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ વેચાણના ખ્યાલથી વિપરીત હશે કારણ કે કાયદો આવા વ્યવહારને વેચાણ તરીકે માન્યતા આપતો નથી.

કર્ણાટક રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી ટી.એલ. વિશ્વનાથ અચ્ચર અને તામિલનાડુ રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી

વી. કૃષ્ણમૂર્તિએ અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલની દલીલોનો જવાબ આપતા રજૂઆત કરી હતી કે જાહેર હરાજી મારફત ગીરો મુકેલી વસ્તુઓનો નિકાલ કરવામાં વેચાણ થાય છે તે હકીકતને નકારી શકાય નહીં. ગીરો મૂકનાર વસ્તુ છોડાવવામાં નિષ્ફળ જાય તેવા કિસ્સામાં જાહેર હરાજી મારફત વસ્તુઓને વેચાણ માટે લાવવાનો હક 'પોન-બ્રોકર' પાસે રહે છે અને તે પોન-બ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક છે. 'બિઝનેસ' ના ખ્યાલમાં ન છોડાવેલા માલને વેચવાના આનુષંગિક હક સાથે પોન-બ્રોકરના વ્યવસાયનો સમાવેશ થાય છે. કેસની હકીકતો પર, હરાજી કરનાર પર વેરો લાદવા માટે તેને વિકેતા ગણી શકાય નહીં. અપીલકર્તાઓએ સ્વીકાર્યું છે કે ન છોડાવેલી વસ્તુઓનું વેચાણ પોનબ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક છે. જો તેમ હોય તો સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ્સમાં 'બિઝનેસ', 'ડીલર' અને 'સેલ' ની વ્યાખ્યાઓને ધ્યાનમાં લેતા આવા વેચાણ પર વેચાણ વેરો ચૂકવવાની જવાબદારી ટાળી શકાય નહીં. વિદ્વાન કાઉન્સેલે રજૂઆત કરી હતી કે હાઇકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણો સુસ્થાપિત છે અને તેના પરના નિષ્કર્ષો આ અપીલોમાં હસ્તક્ષેપની માંગ કરતા નથી.

બંને પક્ષોના વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા કેસ લોનો યોગ્ય સ્થળે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા અત્યારે ઉઠાવવામાં આવેલી તમામ દલીલો કર્ણાટક અને મદ્રાસની હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી હતી, પરંતુ સફળતા મળી ન હતી. બંને હાઈકોર્ટે સમાન દલીલો ફગાવી દીધી હતી અને જોયું હતું કે ગીરો મૂકનાર દ્વારા કરવામાં આવેલી કસૂરના કારણે જાહેર હરાજી મારફત વસ્તુઓના વેચાણ પર પોનબ્રોકર્સ વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર છે.

કર્ણાટક હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ આ કોર્ટના બેંક ઓફ બિહાર વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૧) એસ.સી. ૧૨૧૦ ના એક ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી ઠેરવ્યું કે પોનબ્રોકર પાસે ગીરોમાં વિશેષ મિલકત હક હોય છે અને તે વિશેષ મિલકત હક લીન ધરાવનાર વ્યક્તિ પાસે રહેલા માત્ર રોકી રાખવાના હકથી અલગ છે. ડિવિઝન બેંચે એમ પણ ઠેરવ્યું કે ન છોડાવેલા માલનું વેચાણ પોનબ્રોકરની વિનંતી પર થાય છે અને મંજૂર કરાયેલા હરાજી કરનાર મારફત થતા આવા વેચાણના પરિણામે ખરીદનારને માલ પરનો સામાન્ય મિલકત હક તબદીલ થાય છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોના જણાવ્યા મુજબ પોનબ્રોકર કર્ણાટક જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ 'ડીલર' ની મુખ્ય વ્યાખ્યામાં સીધો આવે છે. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ પોન બ્રોકર્સ એક્ટની કલમ ૨(૭) માં 'પોનબ્રોકર' ની વ્યાખ્યાની મદદ લીધી હતી. આ કોર્ટના લક્ષ્મણ પ્રસાદ વિરુદ્ધ રહમત અલી અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૨ એસ.સી.આર. ૨૩૩ ના એક ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી,

વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ઠેરવ્યું કે પોન-બ્રોકર પાસે વેચવાની ગર્ભિત સત્તા હોય છે અને વેચાણની આવી પ્રવૃત્તિ જે પોન-બ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક/સહાયક છે તે કાર્પાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ બિઝનેસની વ્યાખ્યામાં આવે છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અસેસીસની એ દલીલ ફગાવી દીધી હતી કે, જો કંઈ હોય તો, ગીરો મુકેલી વસ્તુઓના વેચાણ માટે હરાજી કરનાર વેચાણ વેરા માટે જવાબદાર છે પોન-બ્રોકર નહીં. ઉપરોક્ત દલીલ ફગાવી દેવાનું કારણ એ હતું કે હરાજી કરનાર પોન-બ્રોકરનો એજન્ટ ન હતો પરંતુ સંબંધિત નિયમ હેઠળ હરાજી કરનાર તરીકે નિયુક્ત કરાયેલ વ્યક્તિ હતો. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોના જણાવ્યા મુજબ, કાયદા હેઠળ પોન-બ્રોકર પાસે ગીરો મુકેલી વસ્તુઓને વેચાણ માટે લાવવાની સત્તા છે અને ગીરો મૂકનાર પોન-બ્રોકરની વિનંતી પર હરાજી કરનાર મારફત વેચાયેલી વસ્તુ પરના તેના તમામ હકો ગુમાવે છે.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ પણ કાર્પાટક હાઈકોર્ટ જેવું જ વલણ અપનાવ્યું હતું અને વધારાના કારણો પણ આપ્યા હતા. મદ્રાસ હાઈકોર્ટના કંદુલા રાધાકૃષ્ણ રાવ અને અન્ય વિરુદ્ધ મદ્રાસ પ્રાંત, ૩ એસ.ટી.સી. ૧૨૧ ના એક ફૂલ બેંચના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ઠેરવ્યું કે ગીરો મૂકનાર, જે લાયસન્સ ધરાવતા પોન-બ્રોકર પાસે વસ્તુ ગીરો મૂકે છે, તે માત્ર પોન-બ્રોકરની તરફેણમાં ગીરો મુકેલી વસ્તુનો કબજો

જ છોડતો નથી, પરંતુ આવા ગીરોના કારણે ચૂકવણી કરવામાં અને લોન ભરપાઈ કરવામાં અથવા કરાર દ્વારા અથવા એક્ટ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોની જોગવાઈઓ દ્વારા નિર્ધારિત સમયની અંદર ગીરો મુકેલી વસ્તુ છોડાવવામાં કસૂર થાય તેવા કિસ્સામાં ગીરો મુકેલી વસ્તુ વેચવાનો પોતાનો હક પણ છોડી દે છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ વધુમાં ઠેરવ્યું કે ગીરો મુકેલી વસ્તુનું વેચાણ સુરક્ષિત રીતે અને કાયદેસર રીતે માત્ર પોન-બ્રોકરના પગલાના કારણે જ થયું હોવાનું કહી શકાય અને પરિણામે, કાયદામાં તેને એકલા જ જવાબદાર વ્યક્તિ તરીકે અને ગીરો મુકેલી વસ્તુ વેચનાર વ્યક્તિ તરીકે ગણવો જોઈએ. મંજૂર કરાયેલા હરાજી કરનારની દખલગીરી માત્ર પોન-બ્રોકર દ્વારા ગીરો મૂકનારના નુકસાન માટે ન છોડાવેલી ગીરો વસ્તુઓની હરાજી કરવાના તેના હકનો દુરુપયોગ રોકવા અને તેની નિર્દોષતા અથવા ગરીબ પરિસ્થિતિઓનું શોષણ રોકવા માટે છે. હરાજી કરનારની સ્થિતિ માત્ર એક પોકાર કરનાર અથવા બ્રોકરની હતી, જે વેચાણ લાવે છે. તેથી, હરાજી કરનારને વિકેતા તરીકે ઓળખવા માટે કલ્પનાની કોઈ મર્યાદા હોઈ શકે નહીં કારણ કે ગીરો મુકેલી વસ્તુઓમાં અથવા વેચાણ દ્વારા મળેલી રકમમાં તેનો કોઈ વ્યક્તિગત કે માલિકી હક હોવાનું કહી શકાય નહીં. ગીરો મૂકનાર વસ્તુઓના વાસ્તવિક વેચાણમાં કોઈ ભૂમિકા ભજવતો નથી, જો કે તે તેની વસ્તુ છોડાવવામાં કસૂર છે જેના પરિણામે ગીરો મુકેલી વસ્તુઓનું હરાજીથી વેચાણ થાય છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોનો એવો મત હતો કે પોન-બ્રોકર, જેના પગલા અને નિર્ણયથી વેચાણ થાય છે અને જે

એકમાત્ર કબજો ધરાવતો હોવાથી પાછળથી સફળ બોલી લગાવનારને ગીરો મુકેલી વસ્તુઓ સોંપે છે, તેને સેલ્સ ટેક્સના કાયદા હેઠળ વિક્રેતા ગણવો જોઈએ. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ઠેરવ્યું કે પોન-બ્રોકર તામિલનાડુ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ 'ડીલર' તેમજ 'બિઝનેસ' ની વ્યાખ્યાને સંતોષે છે, જે કર્ણાટક સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની સંબંધિત વ્યાખ્યાઓ સમાન જ છે.

ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષોથી નારાજ થઈને વિશેષ પરવાનગી દ્વારા હાલની અપીલો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કર્ણાટક હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના વિદ્વાન ન્યાયાધીશો તેમજ મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ તેમના નિષ્કર્ષોને સમર્થન આપવા માટે આ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટના અસંખ્ય સત્તાધિકારીઓને ટાંકીને આ વિષય પર વિગતવાર લખ્યું છે. અમે, આદરપૂર્વક, પડકારાયેલા ચુકાદાઓમાં આપેલા નિષ્કર્ષો અને તેવા નિષ્કર્ષો સુધી પહોંચવા માટે આપેલા કારણો સાથે સંમત છીએ. તેથી, અમે પડકારાયેલા ચુકાદાઓમાં પહોંચેલા નિષ્કર્ષોને જાળવી રાખવા માટેના મુખ્ય કારણો દર્શાવવા સિવાય વિગતવાર કારણો આપવાનું યોગ્ય માનતા નથી.

એ વિવાદિત નથી અને હોઈ શકે નહીં કે પોન-બ્રોકર પાસે ગીરો મુકેલા માલ પર વિશેષ મિલકત હકો હોય છે, જે માલને માત્ર રોકી રાખવાના હક કરતાં ઉચ્ચ છે પરંતુ માલ પરના સામાન્ય મિલકત હક કરતાં ઓછો છે. આને અલગ રીતે કહીએ તો, ગીરો મૂકનાર ગીરો મૂકતી વખતે ગીરો રાખનારને માત્ર ગીરો પરનો વિશેષ હક જ તબદીલ કરતો નથી પરંતુ મંજૂર થયેલા હરાજી કરનાર મારફત જાહેર હરાજી દ્વારા ગીરો વસ્તુના વેચાણમાં પરિણમતી વસ્તુ ન છોડાવવાની સ્થિતિમાં ગીરો પરનો સામાન્ય મિલકત હક તબદીલ કરવાનો પોતાનો હક પણ સોંપે છે. પરિસ્થિતિ ઉપર જણાવ્યા મુજબની હોવાથી કુદરતી પરિણામ એ આવશે કે તે ગીરો રાખનાર છે જે ગીરો પર માત્ર સંપૂર્ણ વિશેષ મિલકત હક જ ધરાવતો નથી પરંતુ ગીરોમાં સશર્ત સામાન્ય મિલકત હિત પણ ધરાવે છે, શરત એ છે કે તે એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો અનુસાર જાહેર હરાજી દ્વારા ગીરો વસ્તુ વેચાણ માટે લાવવાના કિસ્સામાં જ તે સામાન્ય મિલકત તબદીલ કરી શકે છે.

આ સંબંધમાં, અમે કંદુલા રાધાકૃષ્ણ રાવ (ઉપર મુજબ) માંથી એક ફકરો ઉપયોગી રીતે ટાંકી શકીએ છીએ, જેને આ કોર્ટ દ્વારા બાગલ કોટ સિમેન્ટ કંપની વિરુદ્ધ મૈસૂર રાજ્ય, [૧૯૭૬] ૧ એસ.સી.સી. ૩૩૬ માં મંજૂર રાખવામાં આવ્યો

છે.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટે કંદુલા રાધાકૃષ્ણ રાવના કેસમાં (એક ફૂલ બેંચનો ચુકાદો) રાજામન્નાર, સી.જે., એક પ્રતિષ્ઠિત ન્યાયમૂર્તિ, મારફત બોલતા મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૩૯ અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમો હેઠળ બ્રોકર અને કમિશનર એજન્ટની સ્થિતિ પર વિચાર કરવાની તક મળી હતી. સદર ચુકાદામાં જે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે કમિશન એજન્ટ ટેક્સિંગ એનાક્ટમેન્ટ હેઠળ ડીલર છે કે નહીં. વિદ્વાન ચીફ જસ્ટિસે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું :-

> "સ્થાવર મિલકતના વેચાણથી વિપરીત, માલના વેચાણ માટે કોઈ લેખિત દસ્તાવેજ, અને રજિસ્ટર્ડ ડીડની તો બિલકુલ જરૂર નથી, જ્યારે માલ ખરેખર પહોંચાડવામાં આવે ત્યારે વેચાણનો કરાર પૂર્ણ થાય છે. તે એટલા માટે છે કે જે વ્યક્તિ પાસે માલની માલિકી નથી તેના દ્વારા પણ વેચાણ થઈ શકે છે કે કલમ ૨૭ એ નિયમ સ્પષ્ટ કરે છે કે ખરીદનાર માલ પર વિક્રેતા પાસે હતો તેના કરતાં વધુ સારો હક મેળવતો નથી. કમિશન એજન્ટના કિસ્સામાં, સ્વીકૃત વેપારી પ્રથા એ છે કે તે માલ પર નિયંત્રણ અથવા કબજો ધરાવે છે અને તેની પાસે માલના માલિક તરફથી માલમાં સામાન્ય મિલકત અને માલની માલિકી

તબદીલ કરવાની સત્તા હોય છે. જો આવું હોય, તો નિઃશંકપણે જ્યારે કોઈ કમિશન એજન્ટ તેના પ્રિન્સિપાલની માલિકીનો માલ તેની સત્તા અને સંમતિથી અને ખરીદનારને માલિકનું નામ જાહેર કર્યા વિના વેચે છે, ત્યારે કમિશન એજન્ટ તરફથી ખરીદનારને માલમાં મિલકતની તબદીલી ચોક્કસપણે થાય છે. જે વ્યવસાયમાં આવા વ્યવહારોનો સમાવેશ થાય છે તેને માલ વેચવાનો વ્યવસાય તરીકે યોગ્ય રીતે વર્ણવી શકાય છે. અજાણ્યા પ્રિન્સિપાલ વતી ખરીદી કરતા કમિશન એજન્ટના કિસ્સામાં પણ આવી જ પરિસ્થિતિ ઊભી થશે. આ પ્રકારનો વ્યવસાય કરતો કમિશન એજન્ટ, મારા મતે, સેલ્સ ટેક્સ એક્ટમાં ડીલરની વ્યાખ્યામાં આવશે. ડીલર કે વેચાણની વ્યાખ્યા પૈકી કોઈ પણ એક જરૂરી શરત તરીકે એવું ધારતી નથી કે વેચવામાં આવતો અથવા ખરીદવામાં આવતો માલ વેચનાર અથવા ખરીદનાર વ્યક્તિનો જ હોવો જોઈએ. અન્ય વ્યક્તિ વતી વેચાણ કે ખરીદી હોઈ શકે છે."

>

>

અમે પહેલેથી જ નિર્દેશ કર્યો છે કે મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચના આ વલણને આ કોર્ટની બાગલ કોટ સિમેન્ટ કંપની (ઉપર મુજબ) માં મંજૂરી મળી હતી.

મેમ્બર, બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ, વેસ્ટ બેંગોલ વિરુદ્ધ કંટ્રોલર ઓફ સ્ટોર્સ, ઇસ્ટર્ન રેલવે, કલકત્તા, [૭૪ એસ.ટી.સી. ૫] માં, આ કોર્ટને એ વિચારવાની તક મળી હતી કે સાઉથ ઇસ્ટર્ન રેલવે માલના વાહક તરીકે જ્યારે ન છોડાવેલા માલનું વેચાણ કરે છે ત્યારે તે માલના વાહક તરીકેના તેના વ્યવસાયને આનુષંગિક કે સહાયક પ્રવૃત્તિ ચલાવતી હતી અને તેથી, બંગાળ ફાઇનાન્સ (સેલ્સ ટેક્સ) એક્ટ, ૧૯૪૧ ના હેતુ માટે 'ડીલર' હતી અને ન છોડાવેલા માલના વેચાણ પર વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર હતી કે નહીં. પ્રશ્નનો હકારાત્મક જવાબ આપતા વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ નીચે મુજબ ઠેરવ્યું:

> "આ અપીલોમાં પ્રશ્ન એ છે કે શું અસેસી રેલવે દરેક કિસ્સામાં બંગાળ ફાઇનાન્સ (સેલ્સ ટેક્સ) એક્ટ, ૧૯૪૧ હેઠળ આકારણીના હેતુ માટે "ડીલર" છે. અસેસી, સાઉથ ઇસ્ટર્ન રેલવેના કિસ્સામાં, જે વેચવામાં આવ્યું હતું તે ન છોડાવેલો માલ હતો. રેલવે માલનું વાહક હતું અને જો ડિલિવરીના તબક્કે માલ અમુક સમયગાળા માટે ન છોડાવેલો રહે તો રેલવે તેનો નિકાલ કરવા હકદાર હતું. આમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે માલનો આ રીતે નિકાલ કરવાની પ્રવૃત્તિ રેલવે દ્વારા માલના વહનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ સાથે જોડાયેલી હતી. તે એક એવી પ્રવૃત્તિ છે જેને માલના વાહક તરીકેના તેના વ્યવસાય માટે અનિવાર્યપણે આનુષંગિક કે

સહાયક ગણી શકાય. અમને એવું લાગે છે કે અસેસી, સાઉથ ઇસ્ટર્ન રેલવે, બંગાળ ફાઇનાન્સ (સેલ્સ ટેક્સ) એક્ટ, ૧૯૪૧ ના હેતુઓ માટે "ડીલર" હતું."

>

>

આ સિદ્ધાંતને આ કેસોની હકીકતો પર લાગુ કરતાં, અમે સ્પષ્ટપણે એવા અભિપ્રાયના છીએ કે મંજૂર થયેલા હરાજી કરનાર દ્વારા જાહેર હરાજી મારફત ન છોડાવેલા માલના વેચાણમાં, ગીરો રાખનાર, જે માલ પર નિયંત્રણ અથવા કબજો ધરાવે છે અને જેને માલમાં સામાન્ય મિલકત અને માલની માલિકી તબદીલ કરવાની વૈધાનિક સત્તા આપવામાં આવી હતી, તે વિક્રેતા છે અને જેમ કે, બંને રાજ્યોના જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ 'ડીલર' ની વ્યાખ્યાને સંતોષે છે. આ નિષ્કર્ષ 'પોન-બ્રોકર' ની વ્યાખ્યા (ઉપર મુજબ) દ્વારા વધુ મજબૂત બને છે. પોન-બ્રોકરની વ્યાખ્યાનું સ્પષ્ટીકરણ એવું ધારે છે કે દરેક વ્યક્તિ જે માલ અથવા જંગમ મિલકતની ખરીદી અથવા વેચાણ માટે દુકાન રાખે છે અને જે માલ કે જંગમ મિલકત ખરીદે છે અને તેના પર કોઈ નાણાં ચૂકવે છે અથવા ધીરે છે, તેવા કરાર અથવા સમજૂતી સાથે અથવા તે હેઠળ કે જે વ્યક્ત અથવા ગર્ભિત હોય કે માલ અથવા જંગમ મિલકત પાછળથી કોઈ પણ શરતો પર ફરીથી ખરીદી શકાય છે, તે મુખ્ય કલોઝના અર્થમાં 'પોનબ્રોકર' છે. ઉપર વિગતવાર જણાવ્યા

મુજબ પોનબ્રોકરની પ્રવૃત્તિઓ બિઝનેસની વ્યાખ્યાને પણ સંતોષશે. અમે એ પણ નોંધ્યું છે કે ગીરો મુકેલા માલના વેચાણમાં વેચાણ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં તેને છોડાવવા સિવાય ગીરો મૂકનારની કોઈ ભૂમિકા જ નથી. તેથી, વ્યવહારના સંદર્ભમાં તેને વિકેતા ગણી શકાય નહીં.

તેવી જ રીતે, હરાજી કરનારને ટર્નઓવર પર વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર વિકેતા ગણી શકાય નહીં કારણ કે આ કેસોની હકીકતોમાં હરાજી કરનારની ભૂમિકા ખૂબ જ મર્યાદિત છે અને તે પોનબ્રોકરના નિયંત્રણ હેઠળ નથી. તેના બદલે હરાજી કરનાર સંબંધિત સત્તાધિકારીઓના નિયંત્રણ હેઠળ છે જેમણે તેને હરાજી કરનાર તરીકે મંજૂરી આપી છે. આ સંબંધમાં અમે મદ્રાસ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના ધ ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ, મદ્રાસ ડિવિઝન, મદ્રાસ -૭ વિરુદ્ધ શ્રી દયાનંદ કોર્પોરેશન, મદ્રાસ-૧, [૨૧ એસ.ટી.સી. ૩ ૪૬] ના એક ચુકાદાને ઉપયોગી રીતે ટાંકી શકીએ છીએ. તે કેસમાં નિર્ણય માટેનો મુદ્દો એ હતો કે શું હરાજી કરનારને વેચાણ વેરો લાદવાના હેતુ માટે ડીલર ગણી શકાય કે નહીં. તે કેસમાં હરાજી કરનાર તામિલનાડુ પોનબ્રોકર્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ મંજૂર કરાયેલ હરાજી કરનાર પણ હતો. હરાજી કરનાર વેરો ચૂકવવા પાત્ર 'ડીલર' નથી તેવું ઠેરવતા વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું :-

> "અમે હરાજી કરનાર દ્વારા ગીરો મુકેલા માલની હરાજીની પ્રક્રિયા માટે ઉપરોક્ત નિયમોમાં નિર્ધારિત કરાયેલી ઔપચારિકતાઓ કાળજીપૂર્વક વાંચી છે. પરંતુ ક્યાંય એવું જણાવવામાં આવ્યું નથી કે હરાજી કરનારે પોનબ્રોકર પાસેથી માલનો કબજો લેવો જોઈએ અને તેને વેચવો જોઈએ. નિયમ ૧૫(૨) માં ઉપર આપેલા વિશિષ્ટ જોગવાઈ પણ માત્ર હરાજી કરનારને તમામ ગીરો વસ્તુઓને જાહેર પ્રદર્શન માટે ખુદ્દી રાખવાનો નિર્દેશ આપે છે. તે પોનબ્રોકરને વેચાણના સમયે વેચવા માટે પ્રસ્તાવિત વસ્તુઓ સાથે હાજર રહેવા અને તેમને નિરીક્ષણ માટે તૈયાર રાખવા નિર્દેશ આપીને આ જવાબદારી પૂરી કરી શકે છે. પરંતુ આ જવાબદારી પોનબ્રોકર માટે હરાજી કરનારની તરફેણમાં માલનો કબજો છોડવો જરૂરી બનાવશે નહીં.

>

>

> થોડા વિચાર સાથે, વ્યક્તિ એ પણ સમજી શકે છે કે એક સાવધ પોનબ્રોકર માલ જ્યાં સુધી વેચાઈ ન જાય ત્યાં સુધી તેની પોતાની કસ્ટડીમાં રાખવાનું પસંદ કરશે અને તેની સુરક્ષિત કસ્ટડી માટે કોઈ સુરક્ષા વિના હરાજી કરનારને કબજો સોંપવાનું પસંદ કરશે નહીં. પોનબ્રોકર્સ એક્ટની જોગવાઈઓ અને ખાસ કરીને, મંજૂર કરાયેલા હરાજી કરનારાઓ મારફત અમુક નિર્ધારિત

નિયમો અનુસાર ન છોડાવેલા માલની હરાજીનું વેચાણ કરવાની જવાબદારી ગીરો મૂકનારાઓને પોનબ્રોકર્સ દ્વારા તેમના માલના નજીવા અથવા બોગસ વેચાણની અસરમાંથી બચાવવા માટે છે, જે અન્યથા ગરીબ વ્યક્તિઓને, જેઓ લોન માટે પોનબ્રોકર્સનો આશરો લે છે, તેમને ગીરો મુકેલો માલ ન છોડાવવાની સ્થિતિમાં યોગ્ય મૂલ્ય મેળવતા અટકાવશે. તેથી, હરાજી કરનારની દખલગીરી માલ ગીરો મૂકનારાઓના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે છે પરંતુ તે જ સમયે, નિયમો એ જોવા માટે સાવધ છે કે પોનબ્રોકર્સના હિતોને પણ અસર ન થાય અને તેઓ વેચાણ પહેલાં હરાજી કરનારને માલનો કબજો સોંપવાનું તેમના માટે જરૂરી બનાવતા નથી. હકીકતમાં નિયમો માલ પહોંચાડવાની પદ્ધતિ વિશે મૌન છે. તેઓએ વેચાણ કઈ રીતે પ્રકાશિત અને સંચાલિત કરવું તેની પદ્ધતિ ઝીણવટપૂર્વક પૂરી પાડી છે. હરાજી કરનાર ગીરો મુકેલા માલનો કબજો લીધા વિના અને હથોડો પડ્યે સૌથી વધુ બોલી લગાવનારને પહોંચાડ્યા વિના પણ નિયમો હેઠળની જવાબદારીઓ પૂરી કરશે. પોનબ્રોકર હજી પણ એવી વ્યક્તિ હોઈ શકે છે જે માલનો કબજો પોતાની પાસે રાખે છે, અને તે હરાજી કરનાર દ્વારા હરાજીમાં સફળ બોલી લગાવનારને તે પહોંચાડી શકે છે. આ દ્રષ્ટિકોણથી જ અમે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેના હુકમમાં ઉલ્લેખિત સંજોગોથી પ્રભાવિત થયા છીએ જેમાં હરાજીના વેચાણની શરતોનો કલોઝ પ શામેલ છે જે બોલી લગાવનારને પોનબ્રોકર પાસેથી માલની ડિલિવરી લેવાની મંજૂરી આપે છે, અને વેચાણનું બિલ જે એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કરે છે કે ખરીદનાર હરાજી કરનારને કિંમત ચૂકવ્યા

પછી પોનબ્રોકર પાસેથી માલની ડિલિવરી લેશે.

>

>

> એ ચોક્કસપણે એક હકીકત છે કે મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૯ ની કલમ ૨(જી), જે "dealer" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે તેમાં હરાજી કરનારનો સમાવેશ થાય છે. "auctioneer" નો જો કે તેમાં અન્ય પ્રકારના ડીલરોના માત્ર એક ઉદાહરણ તરીકે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે જેઓ વ્યાખ્યામાં પણ ઉલ્લેખિત છે. પરંતુ કલમ ૨(જી) ની શરૂઆતમાં વ્યાખ્યાનો મુખ્ય ભાગ એવી વ્યક્તિનો ઉલ્લેખ કરે છે જે ગુડ્સ ખરીદવા, વેચવા, સપ્લાય કરવા કે વિતરણ કરવાનો વ્યવસાય કરે છે. આ આવશ્યકતાઓ ડીલરને લાગુ પડે તે પહેલાં, વેચાણ વેરો લાદવાના હેતુ માટે વ્યવહાર એક્ટની કલમ ૨(એન) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ વેચાણ સમાન હોવો જોઈએ. તે વ્યાખ્યા રોકડેથી અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે વ્યવસાય દરમિયાન એક વ્યક્તિ દ્વારા બીજી વ્યક્તિને ગુડ્સમાં પ્રોપર્ટીની તબદીલી હોવી જરૂરી બનાવે છે. પ્રવર્તમાન કેસમાં, એવી સ્પષ્ટ વિગત છે કે હરાજી કરનારે માત્ર બોલી લગાવનારાઓ અને પોનબ્રોકર્સને એકબીજાના સંપર્કમાં લાવવાનું કામ કર્યું હતું અને ખુદા અને ન્યાયી વાતાવરણમાં વેચાણ યોજવાની વ્યવસ્થા પણ કરી હતી, વેચાણને વ્યાપક પ્રચાર આપ્યો હતો જેથી ગીરો મૂકનારાઓને તેમની ગીરો

મુકેલી વસ્તુઓના ખુદ્દા વેચાણમાં સૌથી વધુ ફાયદાકારક કિંમત મળી શકે. પરંતુ તે પોનબ્રોકર છે જે આજરે બોલી લગાવનારને માલનો કબજો સોંપે છે. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા હકીકતના આ નિષ્કર્ષ પર એવું ઠેરવવું પડશે કે સામાવાળાએ માત્ર એક પોકાર કરનાર અથવા બ્રોકરની ફરજ બજાવી હતી જે પક્ષકારોને સાથે લાવ્યા હતા, પરંતુ તે એવો ડીલર ન હતો જેણે સૌથી વધુ બોલી લગાવનારને માલમાં પ્રોપર્ટી તબદીલી કરી હતી."

>

>

અમે ઉપરોક્ત અવલોકનો અને તેના પર પહોંચેલા નિષ્કર્ષો સાથે સંમત છીએ. આ અપીલકર્તાઓ વતી રજૂ કરાયેલી એ દલીલનો નકારાત્મક જવાબ આપે છે કે જો કંઈ પણ હોય તો પ્રશ્નમાં રહેલા વ્યવહારોમાં, હરાજી કરનારને વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર ઠેરવવો જોઈએ.

હવે એ દલીલ પર આવીએ કે પોન-બ્રોકરને ન છોડાવેલા માલના વેચાણમાં બોલી લગાવવાની અને ખરીદવાની સ્વતંત્રતા હોવાથી, તેને વિકેતા ગણી શકાય નહીં કારણ કે વ્યક્તિ પોતાની જાતને માલ વેચી શકે નહીં. આ

દલીલ ગેરસમજભરી છે કારણ કે આવી પરિસ્થિતિમાં પોન-બ્રોકર બેવડી ભૂમિકા ભજવે છે – એક પોનબ્રોકર તરીકે અને બીજી વ્યક્તિગત સ્વયં તરીકે. વાસ્તવિક હકીકત એ છે કે, આપો જ એક પ્રશ્ન મદ્રાસ હાઇકોર્ટ સમક્ષ એલ.એસ. ચંદ્રમૌલી એન્ડ કંપની વિરુદ્ધ તામિલનાડુ રાજ્ય, ૧૮ એસ.ટી.સી. ૩૨૫ માં ઉપસ્થિત થયો હતો. તે કેસમાં, વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન એ હતો કે શું બિન-નિવાસી પ્રિન્સિપાલનો સ્થાનિક એજન્ટ, જે પોતાનો વ્યવસાય પણ કરતો હતો તે બિન-નિવાસી પ્રિન્સિપાલના માલને પોતાના વ્યવસાયમાં તબદીલ કરે છે તેને વેરા પાત્ર વેચાણનો વ્યવહાર ગણી શકાય કે નહીં. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ સમાન દલીલને ફગાવી દેતા ઠેરવ્યું કે સંબંધિત એજન્ટ બે અલગ ક્ષમતાઓ ધરાવતો હતો – એક બિન-નિવાસી પ્રિન્સિપાલના એજન્ટ તરીકે અને બીજી તેના પોતાના વ્યવસાયના પ્રોપ્રાઇટર તરીકે, બંને તદ્દન અલગ ઓળખ હતી, જ્યારે બિન-નિવાસી પ્રિન્સિપાલનો માલ પોતાની જાતને તબદીલ કરતી વખતે, તેણે માત્ર તેના બિન-નિવાસી પ્રિન્સિપાલના એજન્ટ તરીકે જ કામ કર્યું ન હતું પરંતુ ખરીદનાર તરીકે પણ કામ કર્યું હતું અને કાયદામાં એવું કંઈ નથી જે સદર નિષ્કર્ષો અને તેના પરિણામે તે વ્યક્તિ પર વેરાની જવાબદારી વિરુદ્ધ લડતું હોય. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલની એ દલીલને ફગાવી દેવામાં અમને કોઈ ખચકાટ નથી કે આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં પોન-બ્રોકરને માલના વિક્રેતા ગણી શકાય નહીં અને તેથી, સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ તે 'ડીલર' નથી.

તે હવે સુસ્થાપિત છે કે મુખ્ય વ્યવસાયને આનુષંગિક કે સહાયક કોઈપણ પ્રવૃત્તિ પણ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ હેઠળ 'બિઝનેસ' ની વ્યાખ્યામાં આવશે અને તેથી, ન છોડાવેલા માલનું વેચાણ પોન-બ્રોકરના વ્યવસાયને આનુષંગિક હોવાથી તેના પર વેચાણ વેરો લાગશે નહીં, તે દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં.

ચાલો હવે અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલ વતી ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો પર વિચાર કરીએ.

અપીલકર્તાઓ તરફે વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી કે. પરાશરને મદ્રાસ હાઈકોર્ટની સિંગલ બેંચના પ્રોવિન્શિયલ ગવર્નમેન્ટ ઓફ મદ્રાસ વિરુદ્ધ મુદ્દુરુ મુનિ રત્નમ ચેટ્ટી અને અન્ય, [૪ એસ.ટી.સી. ૨૯૬] ના એક ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. આ ચુકાદો એ હકીકત ઉપરાંત કે તે મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૩૯ હેઠળ આપવામાં આવ્યો હતો, તે મુદ્દા પર સીધો નથી અને જે સંદર્ભમાં ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો તે તદ્દન અલગ હતો. તે ચુકાદામાં બંને પક્ષો દ્વારા લોન તરીકે ગણવામાં આવેલા વ્યવહાર અને લોન ભરપાઈ કરવા માટે અન્યને માલ વેચવાની જવાબદારી સોંપવા પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે વેચાણ વેરો લાદવાના હેતુ માટે જે વ્યક્તિએ નાણાં ધીર્યા હતા તેના હાથમાં વ્યવહારને વેચાણ ગણી શકાય નહીં. હાલના કેસમાં

વ્યવહારનું સ્વરૂપ અને લક્ષણો તદ્દન અલગ છે. તેથી, ટાંકવામાં આવેલો કેસ આ કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો નથી.

તેવી જ રીતે, અપીલકર્તાઓ તરફે વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી દવે દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો, એટલે કે, ધ ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ, મદુરાઈ ડિવિઝન, મદુરાઈ વિરુદ્ધ એ.આર.એસ. તિરુમેનીનાથ નાડાર ફર્મ, તુતીકોરીન, [૨૧ એસ.ટી.સી. ૧૮૪], લક્ષ્મણ પ્રસાદ વિરુદ્ધ રહમત અલી અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૨ એસ.સી.આર. ૨૩૩; બાલકૃષ્ણ ગુપ્તા અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્પેશી પોલીટેક્સ લિમિટેડ અને અન્ય, [૧૯ ૮૫] ૨ એસ.સી.સી. ૧૬૭ અને મેસર્સ ચૌરંગી સેલ્સ બ્યુરો (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સી.આઇ.ટી. વેસ્ટ બેંગોલ, [૧૯૭૩] ૧ એસ.સી.સી. ૪૬, તે તમામ અલગ સંજોગોમાં અને તે કેસોની હકીકતોના સંદર્ભમાં છે જેને આ કેસોમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ સાથે કોઈ સીધો સંબંધ નથી.

ધ ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ, મદુરાઈ ડિવિઝન, મદુરાઈ (ઉપર મુજબ) માં, મદ્રાસ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે, કેસની હકીકતો પર ઠેરવ્યું કે બેંકે તેને ગીરો મુકેલો માલ વેચવામાં અસેસીના એજન્ટ તરીકે કામ કર્યું ન હતું અને વેચાણ ગીરો મૂકનાર વતી હતું. વિદ્વાન ન્યાયાધીષ્ઠોએ વધુમાં ઠેરવ્યું કે તે

કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો પર ગીરો અથવા પ્લેજ પોતે ગીરો રાખનાર કે પ્લેજને માલનો માલિક બનાવતું નથી.

લક્ષ્મણ પ્રસાદના કેસ (ઉપર મુજબ) માં, આ કોર્ટે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો કે શું અપીલકર્તા ગીરોનો ઇનકાર કરવા અને માલ પરત સોંપવાની તેની નિષ્ફળતાને ધ્યાનમાં લેતા ડિક્રી મેળવવા માટે હકદાર હતો કે નહીં. તે પ્રશ્નનો જવાબ આપતા, આ કોર્ટે, ઇન્ડિયન કોન્ટ્રેક્ટ એક્ટની કલમ ૧૭૬ નો ઉલ્લેખ કર્યા પછી ઠેરવ્યું કે જ્યાં સુધી વેચાણ ન થાય ત્યાં સુધી, ગીરો મૂકનાર દેવાની ચુકવણી કરીને માલ છોડાવવા હકદાર છે. તેથી, દેવા પર દાવો કરવાનો હક એવું માની લે છે કે તે દેવાની ચુકવણી પર માલ પરત સોંપવાની સ્થિતિમાં છે, અને જો ગીરોનો ઇનકાર કરીને અથવા અન્યથા, તેણે પોતાની જાતને એવી સ્થિતિમાં મૂકી દીધી છે કે જેનાથી તે માલ પરત સોંપવા સક્ષમ નથી, તો તે ડિક્રી મેળવી શકે નહીં.

બાલકૃષ્ણ ગુપ્તા અને અન્ય (ઉપર મુજબ) માં, ફરીથી આ કોર્ટના એક ચુકાદામાં કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ ઉપસ્થિત થયેલા પ્રશ્ન અને કંપનીના અમુક શેર્સના સંદર્ભમાં રીસીવરની નિયુક્તિની અસર અને પરિણામ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો.

મેસર્સ ચૌરંગી સેલ્સ બ્યુરો (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ (ઉપર મુજબ) માં, આ કોર્ટે, તે કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો પર વાળાયેલું જોયું કે હરાજી કરનાર અને હરાજી વેચાણના વ્યવહાર વચ્ચે નજીકનો અને સીધો સંબંધ હતો. વિશિષ્ટ હકીકતોના આધારે, આ કોર્ટે એ પણ જોયું કે હરાજી કરનારે માલના હરાજી વેચાણ પર વેચાણ વેરો એકત્રિત કર્યો હતો પરંતુ તે રેવન્યુને પાસ કર્યો ન હતો. આવા સંજોગોમાં, આ કોર્ટે ઠેરવ્યું કે હરાજી કરનાર વેસ્ટ બેંગોલ એક્ટ હેઠળ વેચાણ વેરો ચૂકવવા પાત્ર હતો.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા કેસો પૈકી કોઈ પણ કેસ હાલના કેસોની હકીકતો સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતો નથી. બીજી તરફ, પડકારાયેલા ચુકાદાઓમાં ટાંકવામાં આવેલા અને આ ચુકાદામાં નિષ્કર્ષોના સમર્થનમાં ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો સીધા મુદ્દા પર છે.

અમે પહેલેથી જ જણાવ્યું છે કે અમે પડકારાયેલા ચુકાદાઓમાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશો દ્વારા પહોંચેલા નિષ્કર્ષો સાથે સંમત છીએ અને અમે પડકારાયેલા ચુકાદાઓને મંજૂર રાખવા માટે પૂરતા મુખ્ય કારણો સાથે જ વ્યવહાર કર્યો છે.

ઉપર કરવામાં આવેલી ચર્ચાઓના પ્રકાશમાં અને ઉપર આપેલા કારણોસર, અમારો એવો મત છે કે પડકારાયેલો ચુકાદો સાચો કાયદો પ્રસ્થાપિત કરે છે અને તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી. તે અનુસાર, અપીલો નિષ્ફળ જાય છે અને ફગાવી દેવામાં આવે છે. જો કે, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

અપીલો ફગાવી દેવામાં આવેલ છે.

આર.કે.એસ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.